

2.2.14. Zwartkopmeeuw (*Ichthyaetus melanocephalus*)

Renaud Flamant

2014 – 2019

COLOFON		
Titel	ISBPP Zwartkopmeeuw	
Jaar uitvoering	2014 - 2019	
Opgemaakt door	Gemeentelijk Havenbedrijf Antwerpen Natuurpunt	
Contactpersoon	Laura Verlaeckt	
Revisiestatus	Definitief	

INHOUDSOPGAVE

0. Inleiding.....	455
1. Synthese.....	455
1.1. Voorkomen in het havengebied.....	455
1.2. Voorkomen in Vlaanderen.....	456
1.3. Voorkomen in Europa.....	457
1.4. Beschermingsstatus.....	458
1.5. Ecologische vereisten.....	459
1.5.1. Broedplaatsen.....	459
1.5.2. Voedsel.....	459
2. Doelstellingen.....	460
2.1. Gewestelijke doelstellingen.....	460
2.1.1. Staat van instandhouding (Svl).....	460
2.1.2. Gewestelijke instandhoudingsdoelstellingen.....	460
2.1.3. Gebiedsspecifieke instandhoudingsdoelstellingen Linkeroever.....	460
2.2. Doelstellingen havengebied.....	460
2.3. Functioneel ecologische eenheid.....	461
2.4. Meeliftende soorten.....	461
3. Bedreigingen.....	463
3.1. Verstoring.....	463
3.2. Predatie.....	463
3.3. Verruiging.....	463
3.4. Vernatting/verdroging.....	463
3.5. Onvoorzijene vestiging.....	463
4. Maatregelen.....	464
4.1. Type maatregelen ("mogelijkheden").....	464
4.1.1. Inrichting van een broedplaats.....	464
4.1.2. Beheer van een broedplaats.....	464
4.1.2.1. Maai- en waterpeilbeheer.....	464
4.1.3. Communicatie bij onvoorzijene vestiging.....	464
4.2. Concrete maatregelen.....	464
4.2.1. Inrichting van een permanente broedplaats in de verkeerslus van de A12/R2.....	464
4.2.2. Beheer van de permanente broedplaats in de verkeerslus van de A12/R2.....	464
4.2.2.1. Maai-beheer/grasbeheer.....	464
4.2.2.2. Waterpeilbeheer.....	464
4.2.3. Beheer tijdelijke compensatiegebieden.....	465
4.2.4. Communicatie bij onvoorzijene vestiging.....	465
4.2.5. Maatregelen voor meeliftende soorten.....	465
4.3. Ruimtelijke allocatie.....	465
5. Betrokken actoren.....	468
5.1. Meeuwenbroedplaats lus A12.....	468
5.2. Overige broedplaatsen in havengebied.....	468
6. Begroting, planning en prioritering.....	469
7. Controle en evaluatie (monitoring).....	470
7.1. Methodologie.....	470
7.1.1. Criterium toestand van de populatie.....	470
7.1.2. Criterium habitatkwaliteit.....	470
7.2. Planning.....	471
8. Referenties.....	472

Lijst van figuren

Figuur 1: Broedlocaties van Zwartkopmeeuw in het havengebied Antwerpen (broedseizoen 2009).....	456
Figuur 2: Aantallen broedparen en broedlocaties van Zwartkopmeeuw in Vlaanderen (Vermeersch et al., 2004).....	457
Figuur 3: Verspreiding van de Zwartkopmeeuw in Europa (data opgevraagd via GBIF Data Portal (data.gbif.org, 2011/12/08).....	458
Figuur 4: Functioneel ecologische eenheid voor Zwartkopmeeuw.....	461
Figuur 5: Overzicht van broedlocaties met een kolonie Zwartkopmeeuwen (broedseizoen 2009).....	466
Figuur 6: Huidige broedlocaties van Zwartkopmeeuw in de Antwerpse haven (broedseizoen 2012).....	466
Figuur 7: Beoogde eindsituatie na SBP Antwerpse haven.....	467

Lijst van tabellen

Tabel 1: Overzichtstabel van de aantallen broedparen van Zwartkopmeeuw in het havengebied	456
Tabel 2: Overzicht van beschermde en/of bedreigde soorten die meeliften met de maatregelen voor de paraplu soort Zwartkopmeeuw	462
Tabel 3: Voorziene oppervlakte voor Zwartkopmeeuwen	467
Tabel 4: Overzicht van de maatregelen.....	469
Tabel 5: Overzicht van de criteria voor het bepalen van de lokale staat van instandhouding in functie van populatiecriteria (LSVI) van de Zwartkopmeeuw (naar Adriaens et al., 2008). ..	470
Tabel 6: Overzicht van de criteria voor het bepalen van de habitatkwaliteit voor de Zwartkopmeeuw (naar Adriaens et al., 2008).....	470

0. Inleiding

Volgens het Soortenbesluit (M.B. 15 mei 2009) is de Zwartkopmeeuw een soort waarvoor strikt genomen geen soortenbeschermingsprogramma kan worden opgemaakt. De Second Opinion stelt dat de huidige relatief beperkte mogelijkheden om via artikel 24 van het Soortenbesluit gebiedsgerichte soortenbeschermingsprogramma's op te stellen voor de in de haven voorkomende beschermde soorten geen onoverkomelijke hinderpaal zijn om toch gebiedsgerichte maatregelen te treffen voor meerdere soorten en op die manier afwijkingen te kunnen bekomen op de verbodsbepalingen die betrekking hebben op het individueel voorkomen van soorten. Overige natuurregelgeving biedt immers voldoende aanknopingspunten om op gebiedsniveau bescherming te combineren met flexibiliteit, mits uiteraard met de specificiteit van deze regelgeving wordt rekening gehouden.

In die zin is het nuttig/noodzakelijk om deze soort toch mee op te nemen in het Soortenbeschermingsprogramma (SBP) Antwerpse haven. Om de herkenbaarheid en uniformiteit te bewaren, houden we voor deze soort en de daarop rustende verplichtingen eenzelfde stramen aan als soorten die wel in aanmerking komen voor de opmaak van een SBP conform artikel 24.

1. Synthese

1.1. Voorkomen in het havengebied

De haven van Antwerpen is voor de Zwartkopmeeuw een belangrijke broedplaats (Adriaens, 2008). Daarbij gebeurt wel veel uitwisseling met de populatie uit het Nederlandse Deltagebied (Adriaens, 2008). De evolutie van de Zwartkopmeeuw in Vlaanderen kan daardoor niet losgezien worden van de andere nabijgelegen kolonieplaatsen. Kleurringonderzoek heeft daarbij aangetoond dat de Zwartkopmeeuw een zeer mobiele vogel is wat de keuze van zijn broedgebied betreft: er vindt niet alleen een continue uitwisseling plaats tussen beide (sub)populaties (Meningier & Flamant, 1999 in Flamant & Vermeersch, 2004), maar ook, zij het in mindere mate, met kolonies uit heel Europa (Flamant Pers. Obs. in Flamant & Vermeersch, 2004). Doordat de Vlaamse kolonies één metapopulatie vormen met de kolonies in het Deltagebied kennen de aantallen in het havengebied een grillig verloop. Indien Vlaamse broedlocaties tijdelijk minder geschikt of aantrekkelijk zijn, wijken de meeuwen uit naar Nederland en vice versa (Vermeersch & Anselin, 2009 in Spanoghe et al., 2010).

Tabel 1: Overzichtstabel van de aantallen broedparen van Zwartkopmeeuw in het havengebied

Jaar	Aantal bp LSO	Aantal bp RSO
2000	49	20
2001	11	160
2002	-	1100
2003	06	2
2004	479	195
2005	305	33
2006	363	725 (min.)
2007	114	313
2008	1112	7
2009	315	271
2010	614	335
2011	276	1075
2012	19	1350

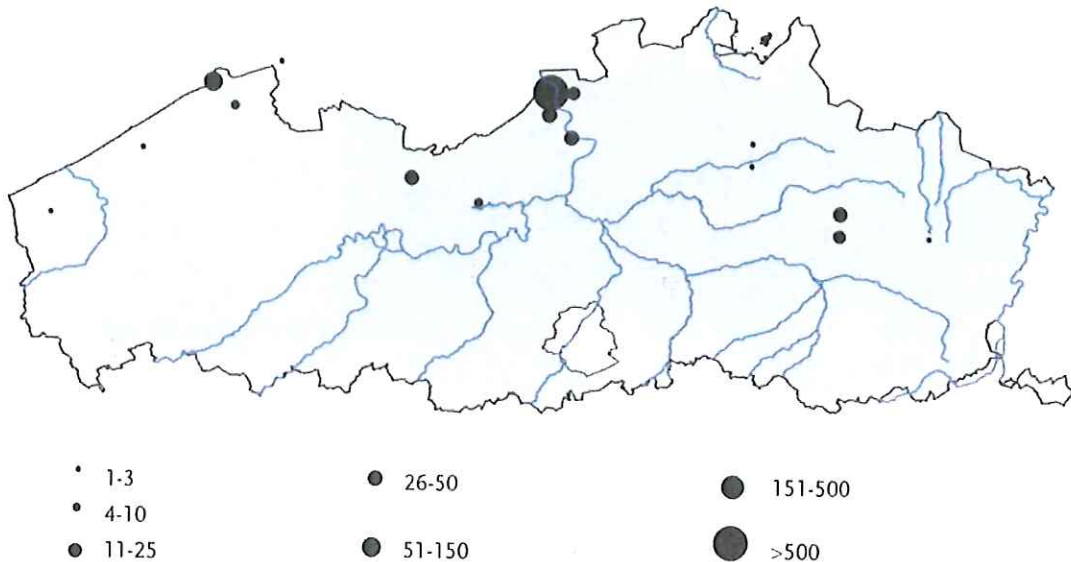
Figuur 1: Broedlocaties van Zwartkopmeeuw in het havengebied Antwerpen (broedseizoen 2009)

1.2. Voorkomen in Vlaanderen

Tot 1990 kwam de totale Vlaamse populatie niet of nauwelijks boven 20 paren uit (Bekaert, 1988 en Meninger & Bekhuis, 1990 in Flamant & Vermeersch, 2004). Van dan af ging het echter snel met de soort in Vlaanderen. In 1992 werden al 56 paren geteld, waaronder 45 op de Hoge Maey te Antwerpen. Het zwaartepunt lag in 1996-1998 duidelijk in het Antwerpse havengebied. Tijdens de periode 2000-2002 kwam ze op 16 verschillende locaties in

Vlaanderen tot broeden, waaronder een grote kolonie van 1100 broedparen in het Antwerpse havengebied (Flamant & Vermeersch, 2004).

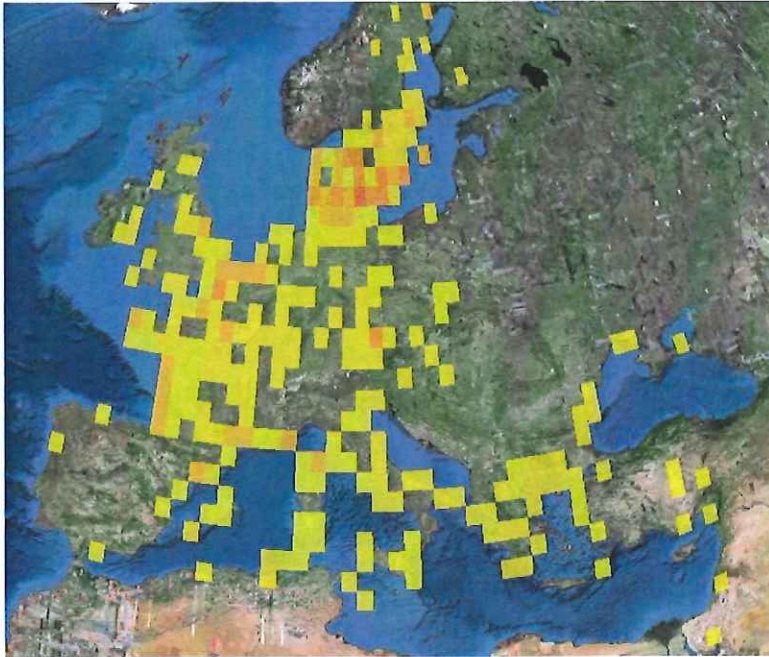
De Vlaamse populatie is ondertussen uitgegroeid tot een stabiele, belangrijke populatie (Anselin & Vermeersch, 2009). In Anselin & Vermeersch (2009) werden de prioritaire gebieden voor de Zwartkopmeeuw aangegeven, waarbij de SBZ "Schorren en polders van de Beneden-Schelde" (BE2301336) als essentieel werd aangeduid. Verder blijken zowel de zeer belangrijke als de belangrijke gebieden recent slechts enkele broedparen te herbergen, terwijl 19% van de populatie zich buiten vogelrichtlijngebied bevindt.

Figuur 2: Aantallen broedparen en broedlocaties van Zwartkopmeeuw in Vlaanderen (Vermeersch et al., 2004)

1.3. Voorkomen in Europa

Tot in de jaren '30 en '40 was het broedgebied van de Zwartkopmeeuw vrijwel beperkt tot de Noordwestelijke Zwarte Zeekust van Oekraïne. De populatie werd geschat op minder dan 40 000 paren. Sindsdien zijn aanzienlijke schommelingen opgetreden in de populatiegrootte. In de Zwarte Zee werd in 1983 een piek bereikt van meer dan 300.000 paar. Sindsdien vertoonde de populatie daar een duidelijke afname. De laatste jaren wordt ze op 50 000 tot 70 000 broedparen geschat (Ardamatskaya, 1988; Chernichko, 1993; Rudenko, 1996). In het Middellandse Zeegebied zijn forse kolonies in Turkije, Griekenland, Italië en Zuid-Frankrijk. Vanaf het begin van de jaren '50 werd een expansie merkbaar vanuit de Zwarte Zee. Tegenwoordig wordt er regelmatig gebroed in de meeste Midden-Europese landen en in Denemarken, Engeland en Frankrijk (Meininger & Bekhuis, 1990; Széll & Bakasci, 1996; Bekhuis et al., 1997; Meininger en Flamant, 1998 in Meininger et al 1999). De soort is enorm toegenomen sinds 1970 en ook tegenwoordig worden in het algemeen positieve trends genoteerd (Anselin & Vermeersch, 2009).

Figuur 3: Verspreiding van de Zwartkopmeeuw in Europa (data opgevraagd via GBIF Data Portal (data.gbif.org, 2011/12/08))

1.4. Beschermingsstatus

De Zwartkopmeeuw staat vermeld in Bijlage I van de Vogelrichtlijn waardoor er speciale beschermingsmaatregelen moeten getroffen worden voor het leefgebied van deze soort te beschermen, opdat ze daar kunnen voortbestaan en voortplanten.

In het Besluit van de Vlaamse Regering met betrekking tot soortenbescherming en soortenbeheer staat de Zwartkopmeeuw op bijlage 1 vermeld onder categorie 2. Dit betekent dat voor deze paraplu-soort de basisbeschermingsmaatregelen van toepassing zijn.

- Volgens artikel 10, § 1 van het soortenbesluit is het verboden speciemens van de soort opzettelijk te doden, te vangen en opzettelijk en betekenisvol te verstoren, in het bijzonder tijdens de perioden van de voortplanting, de afhankelijkheid van de jongen, de overwintering en tijdens de trek. Verder is het eveneens verboden de eieren van de soort opzettelijk te vernielen, te beschadigen of te verzamelen.
- Volgens artikel 14, § 1 van het soortenbesluit is het verboden de nesten, voortplantingsplaatsen of rustplaatsen van de soort opzettelijk te vernielen, te beschadigen of weg te nemen.
- Van de beschermingsbepalingen van de tot categorie 2 behorende soorten kan worden afgeweken onder de voorwaarden van artikel 20, § 1, § 3 en § 4.

§ 1. Met betrekking tot de beschermde soorten kunnen er specifieke afwijkingen verleend worden van de bepalingen in onderafdeling 1 tot en met 4 om een of meer van de volgende redenen :

 - 1° in het belang van de volksgezondheid of de openbare veiligheid;
 - 2° in het kader van dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale en economische aard, en voor het milieu gunstige effecten;
 - 3° in het belang van de veiligheid van het luchtverkeer;
 - 4° ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen, vee, bossen, visserij of wateren of aan andere goederen in eigendom of gebruik;
 - 5° ter bescherming van de wilde fauna of flora, of ter instandhouding van de natuurlijke habitats;

- 6° voor doeleinden in verband met onderzoek of onderwijs, repopulatie of herintroductie, alsook voor de daartoe benodigde kweek;
 - 7° om het onder strikt gecontroleerde omstandigheden mogelijk te maken op selectieve wijze en binnen bepaalde grenzen een beperkt en vastgesteld aantal van bepaalde specimens te vangen, te plukken of in bezit te hebben.
- § 3. Ten aanzien van de vogelsoorten vermeld in bijlage 1, zijn de volgende mogelijkheden tot afwijking niet van toepassing:
- 1° de mogelijkheid vermeld in § 1, 2°;
 - 2° de mogelijkheid vermeld in § 1, 4°, wat de voorkoming aangaat van belangrijke schade aan andere goederen dan gewassen, vee, bossen, visserij of wateren
- § 4. Afwijkingen op grond van dit artikel kunnen alleen maar toegestaan worden als de volgende voorwaarden zijn vervuld :
- 1° er mag geen andere bevredigende oplossing bestaan;
 - 2° de afwijking mag geen afbreuk doen aan het streefdoel om de populaties van de soort in kwestie in een gunstige staat van instandhouding te laten voortbestaan, op lokaal niveau of op Vlaams niveau.
- Voor deze soorten zijn geen, aan planologische bestemming verbonden vrijstellingen, zoals vermeld in artikel 11 en 15 mogelijk.

Op de Vlaamse rode lijst van de broedvogels (Devos et al., 2004) staat de Zwartkopmeeuw vermeld in de categorie "Momenteel niet bedreigd" (N). Dit zijn soorten, die niet aantoonbaar zijn achteruitgegaan of zelfs toegenomen zijn en momenteel niet zeldzaam zijn, of soorten die, door het voorkomen in een niet bedreigd habitat, weinig risico lopen om in één van de categorieën "Uitgestorven" tot "Achteruitgaand" terecht te komen.

1.5. Ecologische vereisten

1.5.1. Broedplaatsen

De Zwartkopmeeuw broedt meestal in gemengde kolonies met Kokmeeuwen. Hij verkiest daarvoor vooral rustige gebieden met een niet te hoog opgeschoten grazige vegetatie. Vanaf eind februari worden de broedplaatsen bezet, steeds temidden of nabij Kokmeeuwenkolonies (Adriaens & Ameeuw, 2008). Het nest wordt gemaakt op droge stukken, maar in de buurt van het nest moeten er plassen aanwezig zijn. Het vrouwtje van de Zwartkopmeeuw legt meestal twee tot drie eieren. Het broedseizoen loopt van maart tot juli (mond. med. Renaud Flamant).

1.5.2. Voedsel

Voedsel zoeken doet de Zwartkopmeeuw in open landbouwgebieden, zoals pas geploegde akkers of graslanden. Volgens de meeste literatuurgegevens liggen de foerageergebieden vaak 30 tot 40 km (max. 70 tot 80 km) van de broedkolonie (Glutz von Blotheim & Bauer, 1982). In Nederland en België bestaat het voedsel van de kuikens vooral uit regenwormen, emelten en soms grote hoeveelheden kevers (Meininger et al. in Meininger et al., 1999).

2. Doelstellingen

2.1. Gewestelijke doelstellingen

De bijdrage van Vlaanderen voor de instandhouding van de Zwartkopmeeuw in Europa wordt als belangrijk ingeschat (Anselin & Vermeersch, 2009).

2.1.1. Staat van instandhouding (Svl)

De regionale staat van instandhouding van de Zwartkopmeeuw wordt als gunstig beoordeeld (Anselin & Vermeersch, 2009). Deze bepaling gebeurde op basis van 4 criteria:

- Areaal: gunstig. Zwartkopmeeuwen hebben hun areaal (450 km²) met meer dan 50% uitgebreid in Vlaanderen t.o.v. 1973-1977. Er vond tegelijkertijd een verschuiving plaats van meestal kleine kolonies in heidegebieden naar grotere kolonies op opgespoten terreinen in havengebieden van Antwerpen en Zeebrugge.
- Populatie: gunstig. Sinds 1998 broeden jaarlijks meer dan 200 paren in Vlaanderen. In 2002 kwamen zelfs ruim 1100 paren tot broeden. Dit betekent een erg grote toename t.o.v. 1973-1979 (1-5 paren). De populatie in Vlaanderen kan niet los gezien worden van die van Nederland waarmee continu wordt uitgewisseld.
- Habitatkwaliteit: gunstig. Ze broeden vooral op opgespoten terreinen in havengebieden, maar ook in gemengde kolonies met Kokmeeuwen op heidevennen en andere grotere waterpartijen in het binnenland.
- Toekomstperspectieven: gunstig.

2.1.2. Gewestelijke instandhoudingsdoelstellingen

Volgende instandhoudingsdoelstellingen werden voor de Zwartkopmeeuw in Vlaanderen opgesteld:

- Behoud van het huidig areaal
- Behoud van voldoende geschikt leefgebied (o.a. minimaal 100 ha geschikt broedterrein in de havens van Antwerpen en Zeebrugge samen) om een populatie van 1100 broedparen te huisvesten. Een tijdelijke, zelfs forse afname als gevolg van verplaatsingen binnen de Nederlands-Belgische metapopulatie is aanvaardbaar.
- Verbetering van de kwaliteit van het leefgebied door het creëren van nieuwe, potentiële broedgebieden, o.a. in het kader van het Sigmaphan en compensatiegebieden voor de uitbreiding van de Antwerpse haven

2.1.3. Gebiedsspecifieke instandhoudingsdoelstellingen Linkeroever

In de Achtergrondnota Natuur worden een doelstelling van 40 broedparen voor het Vogelrichtlijngebied SBZ-V 3.6 vooropgesteld.

2.2. Doelstellingen ISBPP

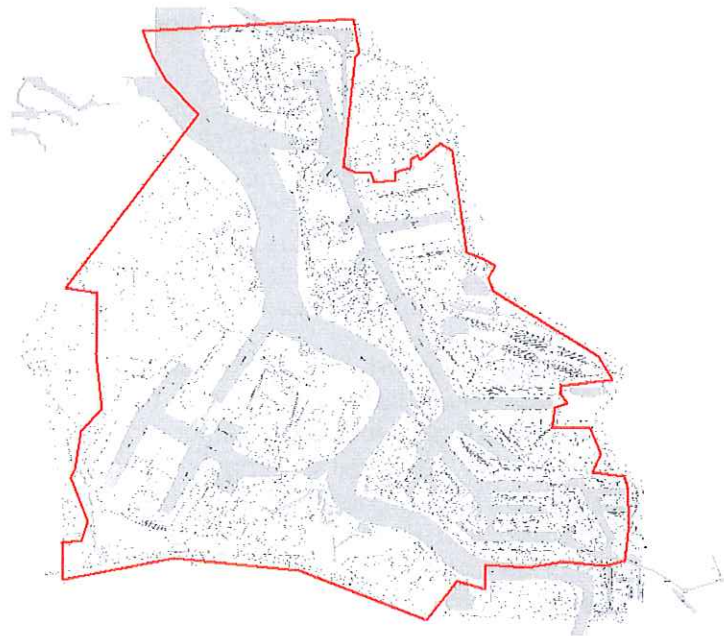
De doelstelling voor de Zwartkopmeeuw binnen het ISBPP zal ondersteunend werken aan de doelstellingen voor deze bijlage I soort in de natuurkernstructuur door het voorzien van **2 broedlocaties** waardoor aan risicospreiding wordt gedaan: kans op niet vestigen of laag broedsucces wordt hierdoor geminimaliseerd. Binnen het SBP Antwerpse haven wordt de doelstelling van 2 broedlocaties binnen de fee als volgt gerealiseerd:

- op RSO werd een permanente broedplaats in de lus A12/R2 aangelegd;

- op LSO zal tijdelijk een broedplaats worden voorzien via de natuurcompensatiezones voor strand- en plasbroeders binnen het havengebied in afwachting van een permanente broedlocatie in de natuurkernstructuur.

2.3. Functioneel ecologische eenheid

Het havengebied en de natuurkerngebieden worden als functioneel ecologische eenheid (fee) voor de Zwartkopmeeuw afgebakend (4). Binnen deze functionele ecologische eenheid dienen de doelstellingen van dit ISBPP voor Zwartkopmeeuw gerealiseerd te worden.

Figuur 4: Functioneel ecologische eenheid voor Zwartkopmeeuw

2.4. Meeliftende soorten

In Tabel 2 wordt een overzicht gegeven van de beschermde en/of bedreigde soorten die meeliften met de maatregelen voor Zwartkopmeeuw. In de tabel wordt aangegeven voor welk havenspecifiek habitat de soort een voorkeur vertoont. Tenslotte wordt aangegeven welke beschermingsstatus voor de soort geldt, wat het relatieve belang is van het havengebied ten opzichte van de Vlaamse context (# hokken in haven / # hokken in Vlaanderen) en of de soort eventuele extra ecologische vereisten heeft ten opzichte van wat er reeds voor de Zwartkopmeeuw nodig is.

In deze tabel worden volgende afkortingen gebruikt:

SB: Soortenbesluit

RL: Rode Lijst

Z: Zeldzaam

MNB: Momenteel niet bedreigd

Tabel 2: Overzicht van beschermde en/of bedreigde soorten die meeliften met de maatregelen voor de paraplu-soort Zwartkopmeeuw

Biotopen	Pioniersituaties	Droge schrale graslanden	Schrale graslanden in vochtige depressies	Ruigte, struweel en bos	Moeras, riet-ruigte	Open water	Gebouwen en infrastructuur	Slikken -en schorren	Polders	Spoorwegberm	type soort	beschermingsstatus		belang havengebied	extra ecologische vereisten
												SB	RL		
Zwartkopmeeuw	x	x	x								doelsoort type I	Cat. 2	MNB		-
Vogels															
Kokmeeuw	x	x	x								doelsoort type I	Cat. 2	MNB		-
Stormmeeuw	x	x	x								nevensoort type I	Cat. 2	Z		-

De Zwartkopmeeuw vormt een paraplu-soort voor 1 havenspecifieke beschermde soort (doelsoort type I) en 1 niet-havenspecifieke beschermde soort (nevensoort type I). Enkel met betrekking tot beschermde havenspecifieke soorten (doelsoort type I) worden afzonderlijke doelstellingen inzake de kwaliteit van het habitat bepaald voor zover de vereisten naar kwantiteit en/of naar kwaliteit van de in stand te houden of tot stand te brengen ruimtes en locaties voor deze soorten afwijken van deze die betrekking hebben op de paraplu-soort. Eveneens worden ook enkel voor de doelsoorten type I bijkomende maatregelen vermeld die noodzakelijk zijn voor het tot stand brengen of het behoud van levensvatbare populaties van deze soorten binnen voornoemd gebied die anders zijn dan deze die betrekking hebben op de paraplu-soort.

De voor Zwartkopmeeuw voorziene broedlocaties binnen het afgebakende fee omvatten voldoende potentieel om ondersteunend te werken aan het bereiken van de duurzame instandhouding van de in Tabel 2 vermelde meeliftende soorten.

3. Bedreigingen

3.1. Verstoring

Een belangrijk aandachtspunt is verstoring van broedplaatsen. Het meest cruciale moment daarbij is het moment dat de meeuwen een broedplaats moeten uitkiezen (mond. mededeling van Renaud Flamant).

3.2. Predatie

Wanneer er reeds een kolonie is gevormd, kan predatie van eieren en kuikens door grond- en luchtpredatoren mogelijks een bedreiging vormen. Bij het aanleggen/inrichten van nieuwe broedplaatsen moet daarom worden getracht om het eilandconcept zo goed mogelijk te benaderen en bij het beheer er voor moet worden gezorgd dat er genoeg vegetatie aanwezig is tijdens het broedseizoen zodat de kuikens zich kunnen verschuilen voor roofvogels (Meininger & Graveland, 2002).

3.3. Verruiging

Bij een gebrek aan beheer treedt verruiging van de vegetatie op waardoor de geschiktheid van de broedplaatsen vermindert.

3.4. Vernatting/verdroging

Zwartkopmeeuwenkolonies mogen niet te nat komen staan (nesten mogen nooit onder water komen staan), maar een te droge omgeving is dan ook weer niet gunstig te noemen. Hier moet een optimale waterhuishouding worden ingesteld.

3.5. Onvoorziene vestiging

Een van de grootste bedreigingen voor Zwartkopmeeuwen in het Antwerps havengebied is dat deze vogels gaan broeden op plaatsen waar dit niet voorzien is en niet gewenst is, zoals braakliggende bedrijfsterreinen. Het is dan van groot belang dat er tijdig goede afspraken worden gemaakt inzake de timing van werken in en rond de broedkolonie.

4. Maatregelen

4.1. Type maatregelen (“mogelijkheden”)

4.1.1. Inrichting van een broedplaats

Voor de instandhouding van een populatie Zwartkopmeeuwen is het van belang dat er jaarlijks voldoende geschikte broedgelegenheid binnen de FEE wordt voorzien. Om ongelukkige vestigingen zoveel mogelijk uit te sluiten, kan best gestreefd worden naar de aanleg van een permanente broedplaats. Een broedplaats moet voldoen aan de ecologische vereisten van de Zwartkopmeeuw zoals hierboven opgesomd.

4.1.2. Beheer van een broedplaats

4.1.2.1. Maai- en waterpeilbeheer

Het beheer van een permanente broedplaats bestaat uit het maaien of begrazen van de vegetatie na het broedseizoen en ten laatste voor 1 februari.

4.1.3. Communicatie bij onvoorziene vestiging

Wanneer kolonies zich op onverwachte plaatsen vestigen, is het van cruciaal belang om de eigenaar van het terrein hierover tijdig en grondig te informeren. Zo kunnen de nodige afspraken worden gemaakt om ervoor te zorgen dat er zich geen onverwachte problemen voordoen tijdens het broedseizoen. Dat deze aanpak werkt is al ettelijke malen bewezen in het Antwerps havengebied.

4.2. Concrete maatregelen

4.2.1. Inrichting van een permanente broedplaats in de verkeerslus van de A12/R2

De aanleg van een permanente broedplaats voor Zwartkop- en Kokmeeuwen in de verkeerslus van de A12/R2 kaderde in het project 'de Antwerpse haven natuurlijker'. Het terrein werd deels afgegraven en via aantakkingen op de afwateringsgracht werd het eilandconcept zo goed mogelijk benaderd. Om het waterpeil te kunnen regelen, werd ook een stuw geplaatst. De werken werden na het broedseizoen van 2009 opgeleverd.

4.2.2. Beheer van de permanente broedplaats in de verkeerslus van de A12/R2

4.2.2.1. Maaibeheer/graasbeheer

Het beheer van de permanente broedplaats op rechteroever (maaien van de vegetatie na het broedseizoen en ten laatste voor 1 februari) moet ervoor zorgen dat deze er voor het broedseizoen optimaal bij ligt voor de vestiging van een kolonie Zwartkopmeeuwen. Het gebied wordt jaarlijks (indien nodig) tijdens de wintermaanden gemaaid. Mogelijk kan dit vanaf 2013 deels vervangen worden door schapenbegrazing. Klepelen dient in de toekomst vermeden te worden om verruiging van de vegetatie te voorkomen.

4.2.2.2. Waterpeilbeheer

Om de lager gelegen zones van te veel begroeiing te vrijwaren zonder de bodem al te veel te verstoren door betreding (al dan niet met machines) wordt voorgesteld om met een waterpeilverhoging te werken. Binnen de Beheercommissie Natuur Rechterschededoever

werd een werkgroep opgericht, voorgezeten door het bekkensecretariaat Benedenscheldebekken om de zaken rond het peilbeheer van de zwartkopmeeuwenbroedplaats op te volgen.

4.2.3. Behoud van tijdelijke compensatiegebieden

In het kader van de compensatieverplichting Deurganckdok (LSO) dient, tot de realisatie van de natuurkerngebieden in het noordelijk gebied, 200ha geschikt broedgebied in het havengebied aanwezig te zijn voor strand- en plasbroeders. Minstens 1 broedgebied zal dienst kunnen doen als broedgebied voor de Zwartkopmeeuw.

In de werkgroep 'strand- en plasbroeders' wordt jaarlijks een oppervlakteballans opgemaakt om te bepalen welke gebieden als tijdelijk broedgebied in aanmerking komen. In hoofdzaak betreft het de gebieden Putten plas, Vlakte van Zwijndrecht, Mida-zones, gedempt deel Doeldok, tijdelijk broedgebied Prosperpolder-Noord.

4.2.4. Beheer tijdelijke compensatiegebieden

Het beheer van de tijdelijke compensatiegebieden wordt uitgevoerd binnen het kader van de afsprakenmatrix van het Deurganckdok en het GRUP in kader van de algemene problematiek rond strand- en plasbroeders.

4.2.5. Communicatie bij onvoorziene vestiging

Wanneer vastgesteld wordt dat kolonies zich op onverwachte plaatsen vestigen, zal de eigenaar van het terrein gecontacteerd worden en geïnformeerd worden over de geldende beschermingswetgeving. Tijdens het broedseizoen dienen de nodige beschermende maatregelen getroffen te worden. Om ongewenste vestiging in een volgend broedseizoen te voorkomen zullen de nodige afspraken worden gemaakt om nieuwe vestiging te ontmoedigen.

Ook eigenaars van potentiële geschikt broedgebied zullen gecontacteerd worden en geïnformeerd om te voorkomen dat vestiging van een kolonie plaatsvindt indien dit niet gewenst is voor de eigenaar.

4.2.6. Maatregelen voor meeliftende soorten

De met Zwartkopmeeuw meeliftende soorten zijn Stormmeeuw en Kokmeeuw. Zwartkopmeeuw broedt steeds in gemengde kolonies met Kokmeeuw. Dit toont aan dat deze laatste soort zeker mee kan liften met de maatregelen voorzien voor Zwartkopmeeuw.

Stormmeeuw is een zeldzame broedvogel in Vlaanderen. In het havengebied is er in 2001 1 broedgeval van Stormmeeuw geweest, de totale broedpopulatie voor Vlaanderen bedroeg toen 36-43 broedparen. De inrichtingen en maatregelen in functie van de ontwikkeling van broedgebied voor Zwartkopmeeuw bieden tevens geschikt broedgelegenheid voor deze soort.

4.3. Ruimtelijke allocatie

In onderstaande figuren wordt een overzicht gegeven van de locaties die ingeschakeld werden/worden voor het duurzaam behoud van de Zwartkopmeeuw.

Figuur 5: Overzicht van broedlocaties met een kolonie Zwartkopmeeuwen (broedseizoen 2009)

Figuur 6: Huidige broedlocaties van Zwartkopmeeuw in de Antwerpse haven (broedseizoen 2012)

Figuur 7: Beoogde eindsituatie na SBP Antwerpse haven

In

Tabel 3 wordt een overzicht gegeven van de oppervlakte die zal ingeschakeld worden voor Zwartkopmeeuw per bestemmingscategorie.

Tabel 3: Voorziene oppervlakte voor Zwartkopmeeuwen

Oppervlakte netwerk tbv ISBPP Zwartkopmeeuw per bestemmingscategorie	Voor SBP (ha)	Na SBP (ha)
Oppervlakte binnen haven	18	0
EI in bestemming grijs, paars, bruin	18	0
Permanent in haven (EI, EI+)	0	0
Permanent buiten haven	20,8	45,8
	Lus A12/R2 = 11ha Eiland Doelpolder-Noord = 2,7ha Eilanden Putten West = 2,1 + 3,5 + 1,5 = 7,1ha	Lus A12/R2 = 11ha Eiland Doelpolder-Noord = 2,7ha Putten West = 2,1 + 3,5 + 1,5 = 7,1ha Eilanden Prosperpolder-Zuid = 25ha
TOTAAL	38,8	45,8

5. Betrokken actoren

5.1. Meeuwenbroedplaats lus A12

- Beheercommissie rechterscheldeoever: werkgroep opgericht binnen om peilbeheer op te volgen
- GHA: inrichting van het gebied + verantwoordelijke beheer (tijdelijk)
- AWW: eigenaar
- Polderbesturen: beheerder Kleine watergang die in gebied uitkomt + omliggende landbouwgebieden
- VMM: beheerder afwateringsgracht die door gebied loopt
- Elia: hoogspanningsmast in gebied
- Fluxys: leiding door gebied
- Natuurpunt (Beheer): toekomstig beheer van gebied

5.2. Overige broedplaatsen in havengebied

Total en GHA: kolonie op bedrijfsterrein van Total aan Scheldelaan
ANB en BC Natuur LSO: reeds gerealiseerde natuurkerngebieden Doelpolder Noord en Putten West

6. Begroting, planning en prioritering

In Tabel 4 wordt een overzicht gegeven van de maatregelen die binnen dit ISBPP genomen zullen worden, met de vermelding van de verantwoordelijke, een inschatting van timing, de prioriteit van de maatregel en de ermee gepaard gaande kosten.

Tabel 4: Overzicht van de maatregelen

Maatregel	Verantwoordelijke	Timing	Kostenraming	Prioriteit
Inrichting				
Aanleg broedplaats lus A12	GHA	Reeds gerealiseerd (2009)	-	-
Natuurkerngebieden LSO: Doelpolder-Noord en Putten West	GHA	Reeds gerealiseerd (2007)	-	-
Beheer				
Maaibeheer broedplaats lus A12	GHA	Tot goedkeuring GRUP	via bestek	1
	ANB/NP	Na goedkeuring GRUP	-	1
Beheer natuurkerngebieden	ANB	jaarlijks		1
Waterpeilbeheer broedplaats lus A12	VMM/NP	jaarlijks	-	1
Communicatie	GHA ism NP	jaarlijks	-	1
monitoring				
populatiegrootte	Vrijwilligers van NP	jaarlijks	Binnen bestaande overeenkomst	1
broedsucces	Vrijwilligers van NP	jaarlijks	Binnen bestaande overeenkomst	1
habitatkwaliteit	Vrijwilligers van NP	jaarlijks	Binnen bestaande overeenkomst	1

7. Controle en evaluatie (monitoring)

7.1. Methodologie

Om te beoordelen of een populatie Zwartkopmeeuwen zich in een goede en duurzame staat van instandhouding bevindt, zal zowel de populatie zelf als het habitat beoordeeld worden op basis van de methodologie voor het bepalen van de lokale staat van instandhouding (LsvI). Een overzicht van deze methodologie voor de Zwartkopmeeuw wordt weergegeven in onderstaande tabellen uit Adriaens et al. (2008).

In de nabije toekomst wordt door INBO een evaluatie van deze tabellen voorzien, vooral wat betreft praktische toepasbaarheid.

7.1.1. Criterium toestand van de populatie

Een overzicht van de methodologie voor het bepalen van de lokale staat van instandhouding in functie van populatiecriteria (LSvI) van de Zwartkopmeeuw wordt weergegeven in Tabel 5.

Tabel 5: Overzicht van de criteria voor het bepalen van de lokale staat van instandhouding in functie van populatiecriteria (LSvI) van de Zwartkopmeeuw (naar Adriaens et al., 2008).

Indicator	A-goed	B-voldoende	C-gedegradeerd	referentie
populatiegrootte	≥ 30 broedparen per kernpopulatie	20 - 30 broedparen per kernpopulatie. Een tijdelijke, zelfs forse afname als gevolg van verplaatsingen binnen de Nederlands-Belgische metapopulatie is aanvaardbaar	< 20 broedparen per kernpopulatie, maar een tijdelijke, zelfs forse afname als gevolg van verplaatsingen binnen de Nederlands-Belgische metapopulatie is aanvaardbaar	best professional judgement; Anselin et al 2008; Kalkhoven et al 1995; Pouwels et al 2002
broedsucces	jaarlijks gemiddeld ≥ 1,5 uitgevlogen jongen per nest in de kolonie gedurende de laatste 5 jaar	jaarlijks gemiddeld 1 – 1,5 uitgevlogen jongen per nest in de kolonie gedurende de laatste 5 jaar	jaarlijks gemiddeld < 1 uitgevlogen jongen per nest in de kolonie gedurende de laatste 5 jaar	best professional judgement; Meininger et al 2006

7.1.2. Criterium habitatkwaliteit

Een overzicht van de methodologie voor het bepalen van de lokale staat van instandhouding in functie van habitatkwaliteitscriteria (LSvI) van de Zwartkopmeeuw wordt weergegeven in Tabel 6.

Tabel 6: Overzicht van de criteria voor het bepalen van de habitatkwaliteit voor de Zwartkopmeeuw (naar Adriaens et al., 2008).

Indicator	A-goed	B-voldoende	C-gedegradeerd	Opmerkingen	referentie
biotoop	moerassen, eilanden met schaarse begroeiing in slikgebieden, zandduinen nabij water	permanente, opgespoten terreinen met schaarse begroeiing, in de buurt van water	dichte, hoge vegetatie (bv. struiken); kale, onbeschutte zandvlaktes; tijdelijke opspuiterreinen		Spanoghe et al 2003; Cramp 1980

Indicator	A-goed	B-voldoende	C-gedegradeerd	Opmerkingen	referentie
Vegetatie-hoogte	afwisseling van (zeer) korte tot middelhoge vegetatie: van 0 tot 30 cm op de nestplaats tijdens het broedseizoen	afwisseling van (zeer) korte tot middelhoge vegetatie: van 0 tot 30 cm op de nestplaats tijdens het broedseizoen	dichte of hoge vegetatie (\geq 30 cm) in grootste deel van het gebied		Spanoghe et al 2003
oppervlakte	[kust] \geq 22 ha geschikt broedhabitat voor het behoud van de huidige kernpopulatie en de populaties sterns; [Beneden-Schelde] broedplaats: \geq 80 ha geschikt broedhabitat voor het behoud van de huidige kernpopulatie; foerageergebied: \geq 200 ha grasland met veel voedsel, in de Kempen	[kust] \geq 22 ha geschikt broedhabitat voor het behoud van de huidige kernpopulatie en de populaties sterns; [Beneden-Schelde] broedplaats: \geq 80 ha geschikt broedhabitat voor het behoud van de huidige kernpopulatie; foerageergebied: \geq 200 ha grasland met voldoende voedsel, in de Kempen	[kust] $<$ 22 ha geschikt broedhabitat voor de huidige kernpopulatie en de populaties sterns; [Beneden-Schelde] broedplaats: $<$ 80 ha geschikt broedhabitat voor de huidige kernpopulatie; foerageergebied: $<$ 200 ha grasland in de Kempen	De huidige populatie van Antwerpen - Linkeroever foerageert niet nabij het broedgebied maar vrijwel volledig in de Kempen.	Anselin et al 2008; Courtens & Stienen 2004; Geert Spanoghe in litt.

In de nabije toekomst wordt door INBO een evaluatie van bovenstaande tabellen voorzien, vooral wat betreft praktische toepasbaarheid. Gelet op de locaties waar in het verleden in het havengebied Zwartkopmeeuwen hebben gebroed, kunnen sommige van bovenstaande criteria beter genuanceerd worden, bijvoorbeeld wat betreft de benodigde oppervlakte van een broedplaats in het Beneden-Scheldegebied.

De populatie Zwartkopmeeuwen in het havengebied wordt door vrijwilligers van Natuurpunt opgevolgd. Jaarlijks worden alle bekende broedplaatsen bezocht, de nesten geteld en zoveel mogelijk kuikens geringd. De populatie Zwartkopmeeuwen zal worden opgevolgd conform de LSVI-tabellen.

7.2. Planning

Jaarlijks in kaart brengen van de populatiegrootte, broedsucces en habitatkwaliteit van half maart tot eind juli.

8. Referenties

Adriaens P. & Ameeuw G. (red.) (2008). Ontwikkeling van criteria voor de beoordeling van de lokale staat van instandhouding van de vogelrichtlijnsoorten. Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek 2008 (36). Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel.

Adriaensen F., Van Hove D. & Meire P. 2009. Opstellen van doelstellingen voor Ecologische Infrastructuur in de Antwerpse haven + bijlage. UA - Onderzoeksgroep Ecosysteembeheer.

Anselin A. & Vermeersch G. 2009. Broedvogels. In: Gewestelijke doelstellingen voor de habitats en soorten van de Europese Habitat- en Vogelrichtlijn voor Vlaanderen. INBO, Brussel. pp. 416-474.

Devos K., Anselin A. & Vermeersch G. 2004. Een nieuwe Rode Lijst van de broedvogels in Vlaanderen (versie 2004). In: Vermeersch G., Anselin A., Devos K., Herremans M., Stevens J., Gabriëls J. & Van Der Krieken B. 2004. Atlas van de Vlaamse broedvogels 2000-2002. Mededelingen van het Instituut voor Natuurbehoud 23, Brussel. pp. 61-75.

Flamant R. & Vermeersch G. 2004. Zwartkopmeeuw (*Larus melanocephalus*). In: Vermeersch G., Anselin A., Devos K., Herremans M., Stevens J., Gabriëls J. & Van Der Krieken B. 2004. Atlas van de Vlaamse broedvogels 2000-2002. Mededelingen van het Instituut voor Natuurbehoud 23, Brussel, 222-223 p.

Gyselings R., Spanoghe G., Hessel K., Mertens W., Vandevoorde B. & Van den Bergh E. 2009. Monitoring van het Linkerscheldeoevergebied in uitvoering van de resolutie van het Vlaams Parlement van 20 februari 2002: resultaten van het zesde jaar. Bijlage 9.8 bij het zesde jaarverslag van de Beheercommissie Natuur Linkerscheldeoever. Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek 2009 (INBO.R.2009.3). Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel. 164 pp. + 18 bijlagen.

Gyselings R., Spanoghe G., Hessel K., Mertens W., Vandevoorde B., Van Lierop F., Milotic T. & Van den Bergh E. 2011. Monitoring van het Linkerscheldeoevergebied in uitvoering van de resolutie van het Vlaams Parlement van 20 februari 2002: resultaten van het achtste jaar. Bijlage 9.7 bij het achtste jaarverslag van de Beheercommissie Natuur Linkerscheldeoever. Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, INBO.R.2011.5. Instituut voor Natuur en Bosonderzoek, Brussel. 144 pp.

Gyselings R., Spanoghe G. & Van den Bergh E. 2004. Monitoring van het Linkerscheldeoevergebied in uitvoering van de resolutie van het Vlaams Parlement van 20 februari 2002: resultaten van het tweede jaar. Bijlage 8.7 van het tweede jaarverslag van de Beheercommissie Natuurcompensaties Linkerscheldeoevergebied. Verslag Instituut voor Natuurbehoud IN.O.2004.19, Brussel, 85 pp. + 22 bijlagen.

Gyselings R., Spanoghe G. & Van den Bergh E. 2006. Monitoring van het Linkerscheldeoevergebied in uitvoering van de resolutie van het Vlaams Parlement van 20 februari 2002: resultaten van het vierde jaar. Bijlage 9.10 van het vierde jaarverslag van de Beheerscommissie natuurcompensaties Linkerscheldeoevergebied. INBO.R.2007.2. Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel, 88 pp. + 54 bijlagen.

- Meininger P.L. & Graveland J. 2002. Leidraad ecologische herstelmaatregelen voor kustbroedvogels. Balanceren tussen natuurlijke processen en ingrijpen. Ministerie van Verkeer en Waterstaat. Rapport RIKZ/2001.046. 64 pp.
- Meininger P.L., Berrevoets C.M & Strucker R.C.W. 1999. Kustbroedvogels in het Deltagebied: een terugblik op twintig jaar monitoring (1979-1998). Ministerie van Verkeer en Waterstaat. Rapport RIKZ/99.025. 241 pp.
- Spanoghe G. 2008. Visdieven *Sterna hirundo* en Zwarte Sternes *Chlidonias niger* op vlotjes. *Natuur.oriolus*, 74(1): 1-7.
- Spanoghe G., Gyselings R. & Van den Bergh E. 2003. Monitoring van het Linkerscheldeoevergebied in uitvoering van de resolutie van het Vlaams Parlement van 20 februari 2002: resultaten van het eerste jaar. Bijlage 8.7 van het eerste jaarverslag van de Beheercommissie Natuurcompensaties Linkerscheldeoevergebied. Verslag Instituut voor Natuurbehoud IN.O.2003.15, Brussel. 76 pp. + 28 bijlagen.
- Spanoghe G., Gyselings R. & Van den Bergh E. 2006 Monitoring van het Linkerscheldeoevergebied in uitvoering van de resolutie van het Vlaams Parlement van 20 februari 2002: resultaten van het derde jaar. Bijlage 8.6 van het derde jaarverslag van de Beheercommissie Natuurcompensaties Linkerscheldeoevergebied. Verslag Instituut voor Natuurbehoud IN.O.2006.1, Brussel, 125 pp. + 13 bijlagen.
- Spanoghe G., Gyselings R. & Van den Bergh E. 2008. Monitoring van het Linkerscheldeoevergebied in uitvoering van de resolutie van het Vlaams Parlement van 20 februari 2002: resultaten van het vijfde jaar. Bijlage 9.10 van het vijfde jaarverslag van de Beheercommissie natuurcompensaties Linkerscheldeoevergebied. Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek 2008 (INBO.R.2008.14). Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel. 89 pp. + 9 bijlagen.
- Spanoghe G., Gyselings R., Vandevoorde B., Van den Bergh E., Hessel K. & Mertens W. 2010. Monitoring van het Linkerscheldeoevergebied in uitvoering van de resolutie van het Vlaams Parlement van 20 februari 2002: resultaten van het zevende jaar. Bijlage 9.8 bij het zevende jaarverslag van de Beheercommissie Natuur Linkerscheldeoever. Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, 2010(8). Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel. 171 pp.
- Van Hove D., Nijssen D., Adriaensen F. en Meire P. 2005. Synthese instandhoudingsdoelstellingen voor speciale beschermingszones in het kader van de vogelrichtlijn 79/409/EEG, de habitatrichtlijn 92/43/EEG en eventuele watergebieden van internationale betekenis (Conventie van Ramsar) in de Zeehaven van Antwerpen, poort van Vlaanderen in het Ruimtelijk Structuurplan. Rapport Universiteit Antwerpen, Onderzoeksgroep Ecosysteembeheer (ECOBEB)
- Vermeersch G. 2004. Kokmeeuw (*Larus ridibundus*). In: Vermeersch G., Anselin A., Devos K., Herremans M., Stevens J., Gabriëls J. & Van Der Krieken B. 2004. Atlas van de Vlaamse broedvogels 2000-2002. Mededelingen van het Instituut voor Natuurbehoud 23, Brussel, 224-225 p.
- Vermeersch G., Flamant R. & Anselin A. 2002. Kokmeeuw *Larus ridibundus*, Zwartkopmeeuw *Larus melanocephalus* en Stormmeeuw *Larus canus* als broedvogels in Vlaanderen. *Natuur.oriolus* 68(3):111-119.

